

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТРАНСПОРТНОЇ ЛОГІСТИКИ В АПК

Мищенко В.А., доктор екон. наук, професор

Губська Л.І., канд. екон. наук, доцент

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Анотація. Розглядаються особливості та мета транспортної логістики в АПК. Описуються різні моделі транспортування продукції, їх відмінності.

Ключові слова: транспортування, логістика, агропромисловий комплекс, транспортна логістика.

The abstract. It is described the features and purpose of logistics in agriculture. It is described the different models of transportation products, their differences.

Keywords: transportation, logistics, agriculture, transport logistics.

Постановка проблеми. Успіх економічних перетворень у сільському господарстві обумовлюється послідовною інтенсифікацією та підвищенням ефективності аграрного виробництва, його інфраструктури. Важливе місце у вирішенні цієї проблеми займає сільськогосподарський транспорт, що є засобом виконання технологічних операцій при виробництві та реалізації продукції. Вплив транспорту на ефективність і кінцеві результати сільськогосподарських підприємств проявляється через рівень витрат, надійність повного і своєчасного задоволення потреби в перевезеннях. Роль транспорту у логістиці є ключовою, оскільки рух матеріальних потоків без транспортування не можливий.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Транспорт у системі логістики відіграє двояку роль: 1) він є складовою частиною в основних функціональних областях логістики (закупівельній, виробничій, розподільчій); 2) транспорт є однією із галузей економіки, у якій розвивається підприємницька діяльність: він пропонує на ринку свою продукцію – транспортні послуги, за які отримує доходи і має прибуток.

Об'єктом транспортної логістики в АПК є вантаж - прийнятий до перевезення обсяг насіння та урожаю сільськогосподарських культур, готової продукції (зерно, корми) і необхідних ресурсів (паливо, добрива). Питання розвитку транспортної логістики досліджуються такими вченими, як В. Курганов [1], Л. Міротін [5], Ю. Неруш [2], В. Ніколайчук [3] та ін.

Невирішені складові загальної проблеми. Однак питанням становлення транспортної логістики в АПК приділено недостатньо уваги. Адже, на наш погляд, транспортна логістика в АПК має певні особливості, які пов'язані з особливостями виконання транспортних процесів у сільському господарстві. До них доцільно віднести: сезонність перевезень, що обумовлюється сезонним характером вирощування сільськогосподарських культур; залежність від впливу погодно-кліматичних умов; несприятливі дорожні умови виконання перевезень; недосконалий рівень механізації процесів сівби, збирання, заготівлі сільськогосподарської продукції та великі простоти транспортних засобів; різке коливання потреб у транспортних засобах в залежності від пори року та необхідність залучення рухомого складу та обслуговуючого персоналу з інших підприємств у "пікові" періоди.

Формулювання мети статті. Метою даної публікації є висвітлення основних особливостей становлення транспортної логістики в АПК.

Викладення основного матеріалу дослідження. Більшість вантажів при виробництві сільськогосподарської продукції відносяться до масових. Їх перевезення здійснюється в період збору урожаю і носить сезонний характер. Варто зазначити, що відмінною рисою вантажів у сільському господарстві, зокрема в рослинництві, є те, що велика їх кількість перевозиться з малою об'ємною масою (до 0,75 т/м³), при транспортуванні яких вантажопід'ємність майже всіх транспортних засобів з кузовами загального призначення використовується неповністю. Дослідження науковців свідчать, що підвищення транспортабельності легкового вантажів галузі може бути досягнуто за допомогою

їх пресування та брикетування. Так, наприклад, пресування сіна дає можливість збільшити його об'ємну масу в 2,5 – 3 рази та значно підвищити навантаження транспортного засобу. Крім того, втрати пресованого сіна при перевезенні в результаті вивітрювання в декілька разів менші, ніж непресованого [4].

На ефективність транспортно-технологічних процесів в АПК значною мірою впливають продуктивність (робоча швидкість, пропускна спроможність) та конструктивні характеристики сільськогосподарських машин (наявність чи відсутність бункера, його місткість), організаційні особливості технологічного процесу. Наприклад, з підвищенням швидкості силосозбирального комбайну зменшується тривалість завантаження супроводжуючого транспортного засобу, тим самим, підвищується його продуктивність і зменшується собівартість перевезення зеленої маси.

Крім того, на ефективність транспортно-технологічних процесів в АПК впливають експлуатаційні чинники: характер і структура вантажів, відстань їх доставки, шляхові умови, обсяги перевезень та їх часові коливання. Впливають також погодні умови, які значною мірою визначають технологію вирощування та збирання сільськогосподарських культур. Таким чином, транспортні процеси в АПК повинні забезпечувати безперервність та ритмічність виробничих процесів, в першу чергу, на збиранні врожаю, а також проходження продукції від виробників до споживачів.

До цього можна додати те, що значна кількість перевезень у сільському господарстві є одиничними, тобто технологічні процеси транспортування окремих видів сільськогосподарської продукції відрізняються вимогами до переміщення та послідовністю виконання транспортних операцій. Це ускладнює процеси планування перевезень, моделювання та оптимізації транспортних процесів.

Однією з особливостей транспортної логістики є необхідність координації дій вантажовідправників, вантажоодержувачів та виконавців перевезень. Це передбачає кооперативне використання транспортних засобів усіх учасників процесу просування матеріальних потоків. Логістичний підхід у створенні транспортних логістичних систем передбачає організацію робіт із сукупності технологій, що притаманні конкретним умовам виробництва. Локальні технологічні процеси, які протікають у сільському господарстві, мають низку особливостей і залежать від стану елементів логістичного процесу – виду вантажу і транспортних засобів. Так, наприклад, однією з особливостей виробництва аграрної продукції є необхідність виконання технологічних операцій у певні строки. Ще однією особливістю є несталість механічних та біологічних властивостей вантажів під дією вологи, температури, умов зберігання тощо. Тому, на нашу думку, одним з важливих завдань транспортної логістики в АПК є забезпечення ритмічності єдиного технологічного процесу за рахунок здійснення необхідних перевезень, в необхідному обсязі та необхідний час, при мінімальних витратах коштів та праці. Невиконання цього завдання призводить до втрат продукції, а подекуди й зупинки виробництва. Так, згідно з агротехнічними вимогами, оптимальні строки сівби тривають не більше тижня, збирання більшості сільськогосподарських культур – 1 – 1,5 тижня. Збільшення цього терміну веде до втрат урожаю. А вихід з ладу транспортних засобів, наприклад на перевезенні зеленої маси на силос, може зупинити весь процес заготівлі кормів.

Реалізація концепції логістики на транспорті в АПК має знайти раціональні вирішення складних соціально-економічних поточних та перспективних завдань: коли, де й у якому обсязі повинна бути вироблена певна сільськогосподарська продукція і куди доставлена для споживання. Однак, якщо методологія логістики не має відповідної матеріально-технічної бази, то витрачені в цьому напрямі зусилля будуть малоефективними.

Юнімодальна система транспортування здійснюється одним видом транспорту, наприклад, автомобільним. Зазвичай використовується, коли задані початковий та кінцевий пункти транспортування без проміжних операцій складування та вантажопереробки. Так, на нашу думку, при перевезенні великих партій комбікормів, зерна тощо та наявності під'їзних шляхів в кінцевому пункті доставки доцільно використовувати залізничний транспорт, а при відправленні дрібних партій на короткі відстані – автомобільний.

Змішані перевезення здійснюються зазвичай двома видами транспорту, наприклад, залізнично-автомобільні. Прикладом таких перевезень може бути транспортування комбікормів залізничним транспортом з заводу-виробника до залізничних станцій району, а потім розвезення автомобільним транспортом безпосередньо в аграрні господарства.

Мультимодальна система транспортування – це прямі змішані перевезення не менше ніж двома видами транспорту. Така система транспортування виникає, коли перевізник, що організовує транспортування, приймає та несе відповідальність за весь процес перевезення з видачею документу про мультимодальне перевезення, незалежно від кількості приймаючих участь в ньому видів транспорту. Прикладом такого перевезення може транспортування комбікормів, преміксів, добрив, засобів захисту рослин тощо в межах країни.

Інтермодальна система перевезення – це система доставки вантажів в міжнародному сполученні декількома видами транспорту по єдиному перевізному документу і передачі вантажів у пунктах перевалки з одного виду транспорту на інший без участі вантажовласника [5].

Такі перевезення підготовлюються та виконуються єдиним керівництвом одного центру. Організатор таких перевезень на всіх етапах розробки та здійснення перевізного процесу цілеспрямовано вказує дії всіх сторін, що беруть в ньому участь: власника вантажу; перевізників та перевізних комплексів – в інтересах прискорення перевезення вантажу та зниження сукупних витрат на ці перевезення. Прикладом такої системи перевезення в АПК може бути транспортування комбікормів, зерна тощо на експорт, а також імпорт преміксів, насіння тощо.

Висновки. Реалізація концепції логістики на транспорті в АПК має знайти раціональні вирішення складних соціально-економічних поточних та перспективних завдань: коли, де і у якому обсязі повинна бути вироблена певна сільськогосподарська продукція і куди доставлена для споживання.

Розвиток транспортної логістики в АПК передбачає врахування певних особливостей, які пов'язані із особливостями виконання транспортних процесів у сільському господарстві (сезонність перевезень та їх залежність від погодно-кліматичних умов, несприятливі дорожні умови, низький рівень механізації технологічних операцій, різке коливання потреб у транспортних засобах протягом року).

Використання транспортної логістики в АПК має на меті здійснення таких процесів, як вибір транспортних засобів, необхідних для виробництва певної сільськогосподарської продукції; комплексне планування виробничих і транспортних процесів та розробка маршрутів і графіків руху в процесі виробництва продукції.

Література:

1. **Курганов В. М.** Логистические транспортные потоки: учеб.-практ. пособие / В. М. Курганов – М. : Дашков и Ко, 2003. – 252 с.
2. **Неруш Ю. М.** Снабжение и транспорт: эффективное взаимодействие / Ю. М. Неруш– М. : Экономика, 1990. – 74 с.
3. **Николайчук В. Е.** Транспортно-складская логистика : учеб. пособие / В. Е. Николайчук– [2-е изд.]. – М. : Дашков и Ко, 2007. – 451 с.
4. **Комаров А. В.** Повышение качества транспортного обслуживания народного хозяйства / [А.В.Комаров, Н.А. Четвертков., Б.С. Рязанцев и др.] ; под ред. А. В. Комарова и В. С. Кравченко. – М. : Транспорт, 1988. – 203 с.
5. **Миротин Л. Б.** Транспортная логистика: учебник / учеб пособие [для студентов вузов] / [Л. Б. Миротин, Ё. Э. Ташбаев, В. А. Гудков] ; под ред. Л. Б. Миротина. – М. : Экзамен, 2003. – 512 с.

Стаття надійшла: 04.09.2012 р.

Рецензент: д.е.н., проф. Горелов Д.О.

